

BUITEN

6^e JAARGANG N°. 37.

ZATERDAG 14 SEPTEMBER 1912.

Foto E. van Elfrinkhoff.

DE „JETTY”, (EIGENAAR C. JURRJENS), OP DE ZUIDERZEE, BIJ DE ZEILWED-
STRIJDEN DER ZEILVEREENIGING „HET Y”, VAN ZONDAG 25 AUGUSTUS L.L.

bleek telkens, dat ze nog niet volleerd waren in het
 Waren evenwel niet alleen langvleugeligen, die we hier
 hebben gezien. Verschillende scholeksters, oude en jonge, kwamen
 zoo nabij, dat we de roode randjes om de oogen duidelijk
 konden waarnemen. Verder kwamen er op het slik voedsel
 reiken talrijke wulpen, rosse grutto's, tureluren, goudkieviten,
 strandloopers, waarvan vele nog in het mooie
 merkleed. En met hoeveel genoeg en verbazing hebben we
 gekeken naar de vlugge voetbewegingen van de kleine strand-
 levieren, die meer door den wind over de zandvlakte geschoven
 lijnen te worden, dan dat ze door eigen bewegingen zich
 verplaatsen. 't Is niet mogelijk de pootjes in hunnen voortgang
 te onderscheiden.

Zie, dit alles hebben we in korten tijd aan den Dellewal
 gezien, en al deze vogels en nog meerdere kan men ook vinden
 aan de andere zijde van het dorp, waar de groote vlakke
 de Noordsvaarder", waarop zoo menig zeeman omkwam en
 vele handelsschatten verloren gingen, zich uitstrekt.

Bij een wandeling door de duinen zagen we nog andere
 vogels, waarvan we er enkele willen noemen. En dan zie ik op
 een boomtak van een kreupelboschje zitten een jongen koekoek,
 die getrouw gevoerd werd door zijne pleegouders, en telkens
 door een piepend geluid de plaats aanduidde, waar hij zich
 bevond. Graspiepers waren het en van zulke vogels wemelt
 het, zoowel aan den Waddenzeekant als in de duinen.

Kuikendieven zagen we er drie, doch we hebben niet kunnen
 uitmaken, of het bruine, dan wel aschgrauwe waren. Beide
 soorten broeden op Terschelling, doch in klein aantal. Voor de
 nesten van andere vogels is uitbreiding niet gewenscht, voor
 verdelging van muizen wel.

Ook hoorden we gedurig tremoleerende geluiden, en dan wisten
 we, dat er witgatjes opvlogen, doch de dieren zijn vlug, en niet
 altijd zoo gemakkelijk in het oog te krijgen. We zouden verder
 kunnen noemen kwikstaarten, kievit, wilde eenden, berg-
 enden e.a., doch de lijst is al lang genoeg, om aan te duiden,
 dat ook de ornitholoog op Terschelling veel van zijn gading
 kan vinden. En straks, in het midden van den trektijd, is het
 getal toevende vogelsoorten er enorm groot.

Met den leider voor zeedieren zijn we uit visschen geweest.
 Daarvoor was afgehuurd de blazerschuit T. S. 40, schipper
 W. Drijver, die, bij het ruwe weer, dat wij hadden, blijk van
 goede zeemanschap gegeven heeft. Wel werden enkelen onpas-
 selijk door de deining, die ons eenigszins heeft laten ondervinden,
 hoe krachtig de Noordwester de golven door 't Vliegat naar binnen
 kan stuw, doch de meesten hielden zich kras en genoten bij de
 bewegingen en bij hetgeen gevangen werd. En dat was niet
 weinig. Zeenaalden van verschillende grootte werden opgehaald.
 gingen van hand tot hand om vooral de kleine mondopening
 van den langen bek te kunnen bezien. Talrijke heremietkrabben,
 die woning gekozen hadden in de horens van wulken en andere
 dieren, wekten de bewondering op, wanneer ze ook boven het
 watervlak nog hun prooi vasthielden.

Donderpadden en gewone krabben werden met aandacht be-
 keken. Hoe mooi waren de zee-egels en vooral de onbewoonde
 schulp, wanneer de stekels er afgedaan waren! Talrijke kleine
 zeepplanten, behoorende tot de wieren en algen, konden mede
 worden gezien, en wanneer we daar nog bijvoegen de kleine
 wotten, scharren en schollen, de alikruiken en andere horens, de
 enkele mossels en oesters met anemonen en zeepokken, dan
 ziet men, dat ook de zeetochtjes heel wat opleverden en vooral
 den leek deden zeggen, dat de natuur toch eigenlijk overal
 even rijk is.

Wilden we nu nog de verdere insecten aangeven, dan zou ons
 wistek zeker te veel overschreden worden. Genoeg zij daarom
 nog de mededeeling, dat vooral met belangstelling kennis ge-
 nomen is van het poelslakje, waarbinnen de leverbot zich in
 eerste instantie ontwikkelt, om later in de ingewanden van
 de schape, haas of mensch te groeien tot een breeden worm, die
 ziek maakt, en welke ziekte gewoonlijk met den naam „ongansch”
 wordt bestempeld.

Behalve dit alles werden nog lezingen gegeven over geologie,
 vooral van Terschelling, over anthropologie, over eencellige dieren
 en planten, terwijl meermalen prachtige lichtbeelden vertoond
 werden, ook uit kleurenfotografie. Hiermede is slechts het een
 en ander gegeven van het vele en rijke, dat „de Terschellinger
 week” voor de Ned. Nat. Vereeniging heeft opgeleverd. 't Is
 een perzik geweest, die naar meer smaakt, en die, naar we hopen,
 ook in het volgend jaar het Bestuur bereid zal doen zijn, weder
 iets dergelijks te organiseren. Groote vrees dat het benodigde
 niet bij elkaar zal komen, behoeft niet te bestaan; dat is ook
 nu gebleken, toen een tekort werd aangekondigd, dat ruim gedekt
 was, toen Dr. Mac Gillvary slechts een rondgang met zijn
 insectenkuil gedaan had.

Nog hebben we het eiland Terschelling met zijn hoogen toren,
 zijn flinke haven, zijn Willem-Barendshuis, zijn vriendelijke
 dorpen, waaraan zoovele aardige vertellingen en legenden ver-
 bonden zijn, zijn brave „minskens” met hun eigenaardige taal,
 kennen.

Hartelijk was des Zaterdag het afscheid, toen half Terschel-
 ling was uitgelopen, om de 70 met een luid hoera uitgeleide
 te doen. Een der aanwezigen had zich daarbij getooid met de
 kleuren van de vijfbanige Terschellinger vlag:

Rood is de lucht,
 Blauw zijn de wolken,
 Geel zijn de helmen,
 Groen is 't gras,
 Wit is 't zand,

Dat zijn de kleuren van Terschellingerland.

J. DAALDER Dz.

OORLOG AAN DE BRUG.

Uit het Italiaansch van Gabriele d'Annunzio.

IN de eerste helft van Augustus (het gewasschen graan droogde
 al mooi in de felle zon) was Antonio Mengarino, een bejaard
 landbouwer, een eerlijk, geacht man, tegenwoordig bij de
 bespreking der stadszaken, en luisterde half bijgeloovig,
 half nieuwsgierig naar eenige Raadsleden die op zachten
 toon spraken over de zich in enkele provincies van Italië versprei-
 dende *cholera* en over de daarbij noodige gezondheidsmaatregelen.

Behalve Mengarino waren nog twee boeren in den gemeenteraad:
 Citrillo uit het dal en Achille di Russi van de bergstreek; onder
 het luisteren gaf de oude man dezen beiden kollega's telkens
 met mond en oogen teekenen om hen te waarschuwen voor de
 heeren die, naar hij meende, met den burgemeester hen wilden
 bedriegen.

Eindelijk kon hij zich niet meer inhouden, en zei met de zeker-
 heid van iemand die veel ziet en weet:

„Nou, laten we elkaar maar niet met praatjes ophouden. Wil
 jelui soms de *cholera* hier naar toe halen? Zeg eens wat jelui eigen-
 lijk voor hebt”.

Bij dezen onverwachten uitval waren de Raadsleden eerst
 stom van verbazing, en barstten daarop in lachen uit.

„Kom, Mengari, zeg toch zulke gekke dingen niet!” zei don
 Aiace, de assessor, den ouden man op den rug kloppend. En de
 anderen praatten onder bedenkelijk hoofdschudden of met krach-
 tige vuistslagen op de tafel over die koppige domheid van de
 boeren.

„Nou, denk je dat wij die praatjes vertrouwen?” zei Antonio
 Mengarino, gekrenkt door het lachen om zijne woorden. Het
 echt-boeren-wantrouwen, de aangeboren vijandigheid tegen de
 heeren was in hem en in de beide landbouwers opgewekt: zoo!
 zij werden uitgesloten van de geheime besprekingen? Zij werden
 dus nog beschouwd als weetenieten? Daar bedankten zij voor.

„Doe jelui 't maar onder elkaar af. Wij gaan weg”, zei de oude
 man vinnig, terwijl hij zijn hoed opzette. En de drie boeren ver-
 lieten de zaal, zwijgend, met deftigen, afgemeten tred.

Toen zij buiten waren, midden in de weelderig bloeiende wijn-
 gaarden en geurige bloemen, zei Mengarino, stilstaand om zijn
 pijp aan te steken:

„Hoor wat ik je zeg. Ik weet hoe de zaak in elkaar zit. Ze
 willen ons een leelijke poets bakken; daarom worden wij er buiten
 gehouden. Die anderen bekonkelen dat met den burgemeester.”

Intusschen sloeg ieder de schrik om het hart bij het steeds
 dreigender wordend gevaar. Bij de vruchtboomen, in de wijn-
 gaarden, bij de waterputten — overal hielden boeren de wacht,
 kwaaddenkend, vijandig. In de nachtstille hoorde men telkens
 waarschuwend geveerschoten; de honden, wakker gehouden,
 blaften tot het aanbreken van den dag. Steeds heftiger en toor-
 niger werd er op de Regeering gevloekt. De boeren deden hun
 vreedzamen veldarbeid onverschillig, of onder het zingen van
 oproerige liederen op geïmproviseerden tekst.

Daarbij haalden de ouden herinneringen op aan een vroegere
 sterfte, waardoor het geloof aan toegediend vergif versterkt werd.

In 54 hadden enkele wijnbouwers uit Fontanella op zekeren
 dag een man gesnapt boven in een vijgeboom; toen zij hem dwon-
 gen naar beneden te komen, zagen zij dat hij een flesch vol gele
 zalf onder zijne kleeren verborgen hield; onder de vreeslijkste
 bedreigingen noodzaakten zij hem de flesch leeg te drinken, en
 op eens werd de man ('t was er een uit Padua) zich in allerlei
 bochten wringend, lijkleek, de hals sterk gezwollen, met groen-
 achtig schuim op den mond. In '37 had Zinicche, een smid, mid-
 den op het kerkplein den griffier don Antonio Rapino, vermoord;
 en onmiddellijk hadden de sterfgevallen opgehouden; het land
 was gered.

Van lieverlede werden de legenden, van mond tot mond over-
 gebracht, sterker gekleurd, en deed men elkaar steeds wonder-
 lijker verhalen omtrent de dingen van later datum.

Eén daarvan luidde dat van regeeringswege zes kisten vergif
 aan het gemeentebestuur waren gezonden, om dat met het zout
 te vermengen en zoo in den omtrek te verspreiden. Die kisten
 waren groen geveerd, met ijzeren beslag en drie sloten. De burge-
 meester had zeven duizend dukaten moeten betalen om die kisten
 waardoor het land moest gered worden, te verbergen door ze
 in den grond te laten stoppen. Een ander wist met zekerheid
 te zeggen, dat de Regeering den burgemeester vijftig dukaten
 uitbetaalde voor elken doode: het land was te sterk bevolkt;
 de armen moesten dus dood; de burgemeester maakte de lijsten
 op. Ja, ja—, die heeren-zoon zorgde wel dat hij zich rijk maakte
 bij deze gelegenheid.

(Wordt vervolgd).

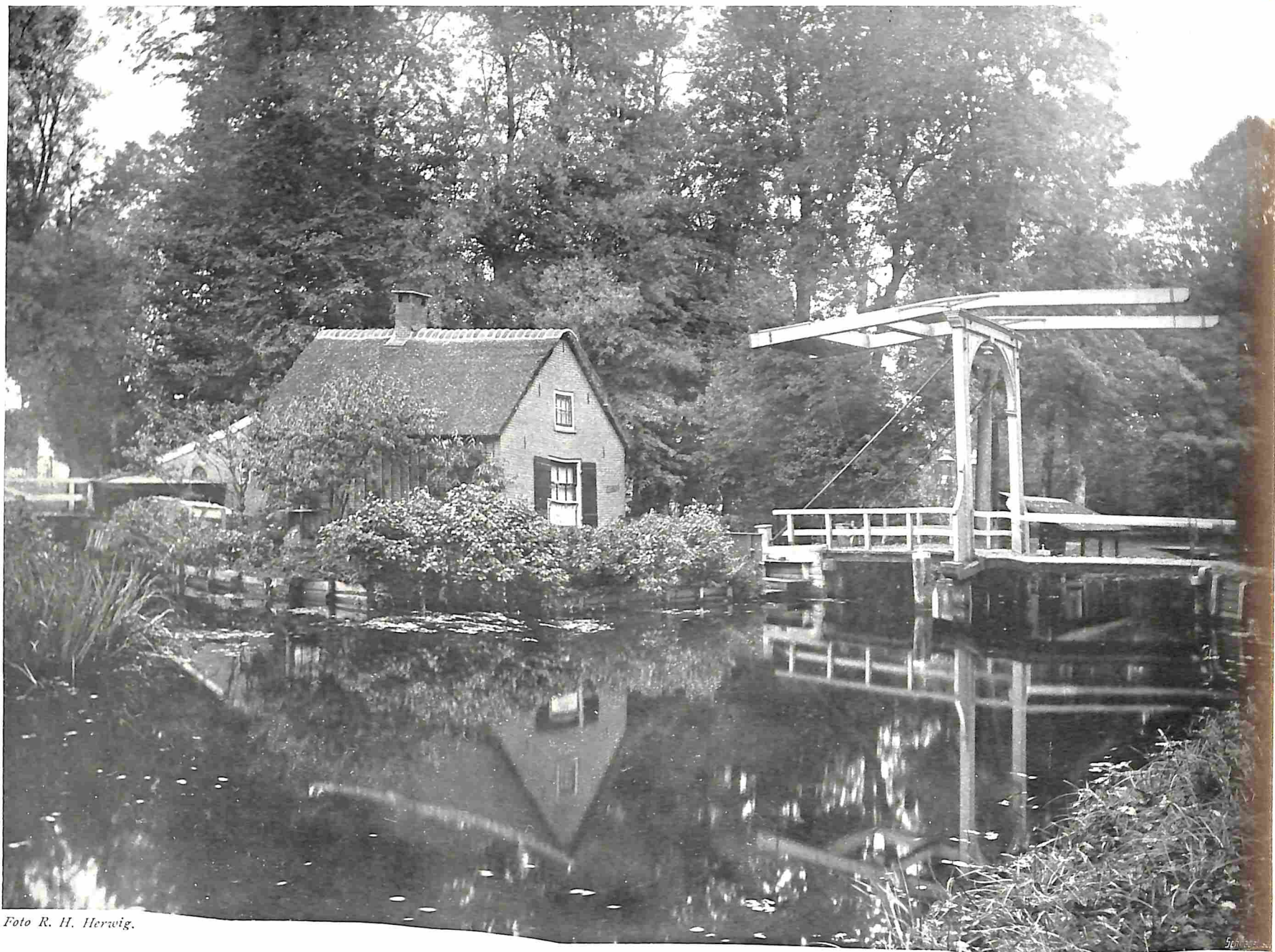

Foto R. H. Herwig.

LANGS DEN ANGSTEL.

HET NATUURSCHOON OM AMSTERDAM.

„La manière de voyager la plus agréable
c'est d'aller à pied..... J'ai peine à com-
prendre comment un philosophe peut se
résoudre à voyager autrement.

J. J. ROUSSEAU „Emile”.

HOE hartgrondig Amsterdammers ook dikwijls mogen klagen over feiten en toestanden, die ze anders zouden wenschen, in hun hart zijn ze toch allen min of meer trotsch op onze hoofdstad en overtuigd, dat er eigenlijk maar één stad is in ons land.... Amsterdam.

Zoo wijzen alle Amsterdammers aan hun kinderen en gasten met welbehagen de geijkte stadsschoonheden: ons Oud-Stadhuis, het Rijksmuseum, het Trippenhuis, de Beurs, het Begijnhof, de grachten en hoofdkerken. Maar — daarenboven bezit Amsterdam in oude en nieuwe gedeelten nog een overvloed van schoone punten die voor menig Amsterdammer, die er toch trotsch op gaat oog te hebben voor picturaal schoon, zijn geheele leven terra incognita blijven.....

En het is even bedroevend als ongelooflijk, dat ware juweeltjes van stadsgezichten als op Groenburgwal, de Eilanden, Rapenburg en Uilenburg, velen ontwikkelden Amsterdammers alleen uit prentbriefkaarten bekend zijn. Als leerares met een clubje Hoogereburgerschoolmeisjes naar het indertijd ook zoo mooie oude Entrepôtdok wandelend, merkte ik dat het grootste deel van die 17-jarige geboren-Amsterdamschen de Prins Hendrikkade nog nooit zoo ver, zegge ver opgewandeld waren. Nu bieden de Amsterdamse binnen- en buitenhavens, noch als wandeling, noch in havenbedrijf de vele aantrekkelijkheden van Rotterdam en Antwerpen; maar aan echt mooie kijkjes ontbreekt 't daar toch ook niet en de spreuk, die elk handelsman aanvaardt: „Wie 't geluk niet weet te grijpen, mist 't vermogen om rijk te worden”, geldt ook voor de schoone gezichten, die Amsterdam ons vertoont. Een haast klassieke prentbriefkaart is bijv. het gezicht van de brug aan de Prins Hendrikkade op de Oude-Zijds Kolk, (zie „Buiten” van 2 Maart), maar het punt zelf wordt maar zelden opzettelijk bezocht en zoo weinigen staan er op klare middagen even stil om te genieten van de fraaie tegenstellingen, als de mooie oude gevellijnen van het in de schaduw liggende Kolkgrachtje, die kantige afscheiding vormen tegen de heldere lucht en tegelijk hun mooi bewogen schaduw-

I.

plekken werpen op de helverlichte hoge muren van de haast Venetiaansch direct uit 't water oprijzende huizen van den overkant. Het geheele boeiende doorkijkje in de verte nog als bekroond door de volbelichte hoge Oude Kerkstoren. Zal ooit het wandelen door die typische gedeelten van onze eigen mooie stad weer in eere komen, niet alleen bij wie het dat ten allen tijde was, bij de Amsterdamsche straatjongens, maar bij jong en oud onder de ontwikkelden?

Maar niet alleen de grachten en grachtjes van Oud-Amsterdam geven mooie aspecten te genieten, ook aan de onaanzienlijke randen van de stad treffen ons vaak sprekende combinaties van lijnen en tinten, zooals de producten van verschillende amateur- en kunstofografen ons bewijzen, en bepaald mooie vergezichten bieden bijv. Nassau- en Stadhouderskade van verschillende bruggen.

Een groot Alpenreiziger Purtscheller noemde eens het vergezicht een rein geluk.

Inderdaad werkt het schoone voor het oog hierbij bijzonder verheffend op geest en gemoed. Nu, dat reine geluk geeft ook het landschap om Amsterdam in overvloed. Ja, ik geloof eigenlijk, dat wij polderlanders door ruime vergezichten dusdanig verwend zijn, dat we die groote schoonheid van ons landschap meest ongenoten langs ons heen laten gaan.

Dezer dagen den pas verschenen 11en bundel van Van Deyssel doorbladerend, vond ik onverwacht in dezen schrijver een dichterlijke medestander voor mijn pleidooi. Aan het slot toch van zijn artikel „Venetië” beschrijft hij, hoe terugkomend uit Italië „de levende schoonheid van Holland” hem in verrukking bracht. Hij roemt dan o.a. „de groote verschietsen tusschen de hoge boomen der stille wegen”, zooals we die aan den Amstel vinden, en over het prachtige vergezicht over de Amstelbrug schrijft hij: „er is daar een schoonheid van met licht vermengde lichte kleuren, in de lucht, op 't water en om de scherp afgekante huizen, een schoonheid, die men nergens anders ziet.”

Fietsen, trams, auto's worden terecht in onze samenleving als vervoermiddelen hoog gewaardeerd, maar op hun debetzijde hebben ze het groote nadeel, dat ze het wandelen, om zoo te zeggen, uit de mode hebben gebracht. Wandelen, voor genoeg als een ouderwetsche wijze van tijdverlies. En met het wandelen

om de stad staat het weinig beter. Bijna algemeen is de klacht, dat men rondom Amsterdam niet wandelen kan, dat er niets te genieten valt, dat het er niet mooi is.

Nu hoort men in vele en velerlei streken van ons land het gros der bewoners die klacht uiten, terwijl dan vaak in diezelfde streken jaarlijks vele vreemdelingen met verrukking rondgaan. De klagers, die zich van deze tegenstrijdigheid rekenschap geven, verklaren ze aldus: dat zij zich op die eigen omgeving moe gestaan hebben; maar wij voor ons twijfelen altijd sterk, of die zoo spreken, het ware schoone van de natuur om hen heen wel ooit intens genoten hebben.

Elk natuurschoon immers moet in de eerste plaats onszelf tot waardeering gestemd vinden, anders gaat het zeker langs ons heen. Natuurgenot is toch immers een samenspraak van de wereld in ons met de wereld buiten ons. Zouden nu niet veeleer die klagen veel schoons onopgemerkt hebben gelaten, omdat het voor hen zoogenaamd gewoon, alledaagsch was en ook op hen slaan de woorden uit Ten Kate's jaargetijden.

„Die 't ongewone alleen als wonder af wil zondren
O! wondren der Natuur! dien zult ge nooit ver-

wondren.

Treurig veel volwassen Nederlanders kwamen zoo bij het natuurschoon van hun naaste omgeving nooit verder dan tot zeer oppervlakkig, haast onverschillig waarnemen, zagen zoo juist slechts het soms weinig boeiende algemeene van het uiterlijk en niet de bijzondere aantrekkelijkheden, en juist die Nederlanders zijn met hun oor vaak de woorden „eentonig” en „altijd hetzelfde” voor op de lippen. Eentonig, is het niet de lijfspreuk van de meeste triale toeristen, een woord, dat den waren natuurvriend maar hoogst zelden of nooit over de lippen komt. Eentonig, alsof in zandstreken, in middel- en hooggebergte even goed als rondom Amsterdam, voor wie oppervlakkig kijkt, ook niet telkens elkaander gelijkende tafereelen zich voordoen; maar hoe scherper men waarneemt, hoe meer men ziet, ook in esthetisch opzicht, en waar een grofbesnaarde om onze stad weinig variatie ziet, zijn inderdaad de variaties vele; het is hiermee als met het hooren van superieure muziek: wat de ongevoelige met trappenschuren gelijk stelt, voert hart en geest van den liefhebber krachtig omhoog. Wat een onderscheid bijv. in het uiterlijk van onze weilanden in winter en zomer en op elk uur van den dag, openliggend voor de steeds wisselende belichting van onze pracht-atmosfeer.

Voltaire, aan wien de overlevering slechts het vaak misbruikte „Canaux, canards, canaille” voor ons waterland toeschrijft, uit zich inderdaad, bij een van zijn bezoeken aan Holland in Oct. 1722, aan Madame de Bernières aldus: „On ne voit ici que des prairies, des canaux et des arbres verts, c'est un paradis terrestre depuis la Haye jusqu'à Amsterdam”.

Op Amsterdam zelf terugkomend moeten we toegeven, dat de zelfkant van een zich steeds uitbreidend stadsweefsel — als Amsterdam in onze dagen — over 't algemeen een weinig aantrekkelijken of verheffenden indruk maakt, en alleen sterk epische schilders als bijv. een Monnikendam en een Breitner vermogen uit die stadsrafels nog grootheid weer te geven; maar tusschen harde nieuwe huizenrijen door, direct aan de als afgebeten rand van nieuwe straten wachten ons direct om Amsterdam trefsend mooie kijkjes op de stad en op de omgeving. En al liggen thans schatten van natuurschoon in Amsterdam begraven onder heipalen en straatstenen: aan alle zijde brengen de trams ons in korten tijd aan de randen van de stad voor typische schoonheden van het Hollandsche landschap van het bij uitstek eigene aan ons land, door de fijnvoelenden onder de vreemdelingen van onze streken juist het meest gewaardeerd. Nemen we bijv. het uitzicht door de dwarsstraten van den Admiraal de Ruijterweg op de Sluizen: tusschen die koude nieuwe steenwanden, zonder een enkele aantrekkelijke licht- of kleurspeling liggen daar opeens voor ons in een wazige atmosfeer helder spiegelende vaartjes, warmgroene velden en de verspreide ruige lijnen der lage heggens, afgebroken door die aardig bruinige huisjes met naief strakke vormen door de witgeveride dakplinten zoo pit-tig afgedekt, zoo teekenachtig scherp uitkomend onder den enkelen overhangenden boom of struik er om heen geplant. Het geheel geluidloos en bewegingloos, nog onaangetast landelijk, haast onwezenlijk mooi gelegen, achter het steedsche uiterlijk van den hoogen nieuwen weg.

Foto Aug. F. W. Vogt.

BIJ 'T GEIN.

Hoe geeft ook niet ieder jaargetijde rondom Amsterdam haar eigen bijzondere aspecten te genieten, die het gros der Amsterdammers totaal ontgaan. In het Vondelpark zelfs, waar toch veel gewandeld wordt. En veel te weinig Artisliden bezoeken uit dit oogpunt dien zoo schilderachtigen ouden tuin, waarvan we onlangs een dichter hoorden zeggen, dat die tuin van Artis alleen een der mooiste parels is aan de kroon van Amsterdam.

Zoo bewondert iedereen onze grachten, maar hoevelen loopen er dagelijks langs en erover zonder bijv. in Maart en April de mooie tinten en de teere omtrekken op te merken van die grachtvolmen, wanneer ze in den bloeitijd met een overvloed van warmbruine miniatuurbouquetjes als overdekt zijn. Loopen velen naar buiten voor de fijne zilvertinten der wilgenkatjes langs de wegen in 't voorjaar? Hoe weinigen komen de dotterbloemen bewonderen, als ze in April of Mei de veenweiden aan de Koenenkade bij den Amstelveenschen weg met hun fonkelende gele bossen opsieren. Niet veel Amsterdammers zien de vruchtboomen bloeien in de aardige boomgaardjes van onze boerderijen, of worden in Juni door de heerlijke honinglucht gelokt naar het gele koolzaad en de witte karwij van de ingepolderde IJgronden, ook al waait die echt zomersche lucht de tramreizigers aan de halte Sloterdijk dan reeds tegen.

Wie gaan opzettelijk eerst de waterlelies en later de rietpluimen van onze plassen bewonderen of de zeeasters, die in den nazomer de zacht paarse afronding vormen van de dijken buiten Zeeburg? Hoe eenzaam ligt meest 't Schinkeljaagpad: in alle seizoenen een der mooiste wandelwegen om Amsterdam.

En hebben niet juist de schilders uit het midden en einde der 19^e eeuw het ons in hun werken als 't ware toegejubeld: de heerlijkheid onzer plassen, de bekoorlijkheid onzer wilgenoevers, de plastische schoonheid van de molens in ons vlakke land, de

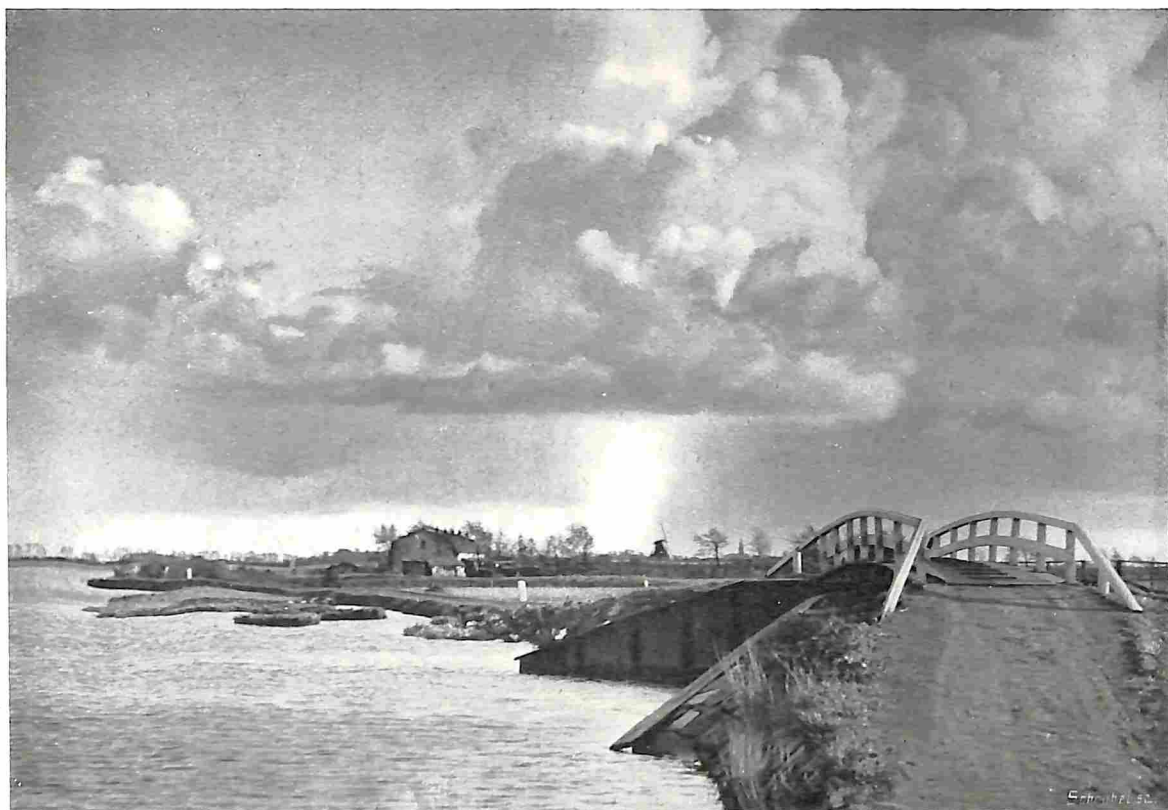

Foto Bern. F. Eilers.

SCHINKEL MET REGENBUI IN DE VERTE.

Foto Aug. F. W. Vogt.

AMSTERDAMSCH E STRAATWEG NABIJ ABCOUDERMEER.

weelde der melkbochten van onze sappige veenweiden en ten slotte — last not least — de uitstralende blankheid van onze atmosfeer.

De 18^e eeuw heeft eerst de kunstenaars naar de pracht der Alpenlandschappen gelokt, de schoonheid der heidegronden werd de wereld eerst geopenbaard door de zangen van een Burns, aan de Schotsche hoogvenen gewijd. Zoo was in de eerste tijden der 19^e eeuw van sterk romantisme ook ons polderland niet in eere; toen werden bij ons, ook door de dichters, de duinranden bezongen, die onze schilders uit de groote eeuw, de 17^e, zochten bij de kunstmatige diagonaal in hun composities. De latere 19^e eeuwse schilders, die wars zoowel van kunstmatige als van sentimenteete opvattingen meer onbevange voor ons landschap kwamen te staan, heeft ook de schoonheid van ons waterland getroffen, van dat landschap, open in aard en wezen. Zij ontdekten als 't ware den eigen stijl van ons polderland, zooals het ook ligt rondom onze hoofdstad.

Zoo zijn we door de kunstenaars reeds gebonden aan ons landschap. Zij hebben ons dat alles *leeren zien*. Ieder, die goede oogen heeft, meent, dat hij *zien* kan. Ten onrechte: in een eeuw, waarin vaak *volwassenen* nog *spreken* moeten leeren, ja zelfs veel menschen moeten leeren hoe men goed ademhaalt, moesten we ook leeren zien. Wij zagen wel het land, het water, de kleuren, de lijnen; maar de kunstenaars leerden ons o.a. onze atmosfeer kennen, die alles van ons landschap tot iets eigens stempelt,

die de schoonheid vooral ook van onze luchten en onze wateren blijvend hebben vastgelegd.

Velen bewonderen die schilderijen, trachten ze zelf of afbeeldingen er van te brengen binnen hun huiselijke sfeer; maar veel minder groot is het getal van hen, die door deze mooie visies van ons landschap worden aangespoord, ook zelf dat natuurschoon te gaan opzoeken, die van de kunstenaars ook leerden ons landschapschoon te waardeeren en te *genieten*. Want waar de kunstenaars de schoonheid der natuur verkrijgen, zijn ze daarentegen, door de beperktheid van hun materiaal, ook gedwongen tot verarming, tot verwaarloozing bijv. van bewegingen, van geluiden, die in de werkelijkheid met het aantrekkelijke van het landschap zoo nauw verbonden zijn. We denken hierbij aan het jagen der wolken, het kabbelen en tintelen der golven, het scheeren der vogels, het wuiven van het riet.

Maar den meest onverschilligen voor het landschapschoon om Amsterdam zegt al het voorgaande niets: want zij „blijven er bij”, dat ons landschap de vergelijking met berglandschappen niet kan doorstaan. Nu heeft elk landschap zoozeer zijn eigen schoon, dat een doorgevoerde vergelijking altijd onmogelijk is en bij een pleidooi voor het landschapschoon om Amsterdam zouden we niet graag den indruk willen wekken, ongevoelig te zijn voor de nu eens lieflijke en dan weer waarlijk grootsche combinaties en tegenstellingen van vormen en kleuren in berg-

landschappen. Maar dat de zoozeer veronachtzaamde omgeving van Amsterdam daartegenover andere, doch daarom niet geringer schoonheid geeft, daarvan zouden we graag velen overtuigd zien. Als een waarlijk onpartijdigen gids kozen we ons daarom den helaas te vroeg gestorven Duitschen geograaf Friedrich Ratzel, die in zijn werk „Ueber Naturschilderung”, Berlin 1904, meestal bergstreken als voorbeelden aanhaalt: en toch, als we de wetten, die hij geeft, toetsen aan en toepassen op ons vlakke land, dan blijkt dit, waar het landschapschoon betreft, te staan op den eersten rang.

Trouwens we zagen het reeds, de schilders, die niet vragen en zoeken naar *officieel* erkend schoon, die niet met Baedekers de wereld afloopen — om van de sterretjes in Baedeker niet eens te spreken — de schilders zijn hierbij de allerveiligste reisgidsen. Niet in de kantig-gebrokene of zacht oprijzende berglandschappen over de grenzen, maar in landen van groote lijnen, stijlvol als ons polderlandschap, vonden tallozen hun Eden.

Sterk gebroken lijnen, straffe tegenstellingen, overweldigende bewegelijkheid van vormen mist ons landschap; maar het is in lijnen, in toon, in rythme, d.w.z. in opeenvolging van verheffingen en dalingen, in vorm, licht en kleur, zeker even schoon als de meeste bergstreken.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE AMSTEL BIJ OUDERKERK.

Ons land heeft in plaatsen van markante tegenstellingen levendige symmetrie. Waar een photograaf de lens ook voor zet, waar de schilder zijn ezel plaatst, vindt hij in achtergrond of voorgrond, en het meest in beide, een schoonheid van onderwerp en van omlijsting, die het tafereeltje bewaart voor uiteenvallen, zoodat hij staat voor een aan relief en diepte harmonisch beeld. Het behoeft niet altijd affectatie of onnatuur genoemd te worden, wanneer we al wandelend zeggen: „Kijk, wat een schilderij”. 't Is vaak een oprechte hulde aan de artistieke volledigheid van ons natuurschoon en het kan zoo de hoogst eenvoudige uiting zijn van een diepe ontroering.

Schoonheid ontstaat in de natuur door vereeniging van velerlei; doch daarbij is rijkdom niet altijd het resultaat van een lange optelling of van groote getallen; maar vaak van de samenvoeging van eenige eenvoudige gegevens, en een indruk van grootsheid ontstaat er hoofdzakelijk door de wijze waarop iets uit de omgeving naar voren komt. Nooit is b.v. bij verticale verheffingen de maat de beslissende factor. Welnu, die waarheid herdenkt zeker ieder aandachtig wandelaar, staande voor de duinwanden achter Zomerzorg en Kraantjelek, die niet alleen op een foto, maar ook bij directe beschouwing, een veel hooger en steiler indruk maken dan het onnoozel aantal meters der werkelijkheid zou doen veronderstellen.

Wat velen een schoone landstreek noemen, is soms hoofdzakelijk interessant, en verliest bij herhaald genieten. Niet alleen Nietzsche verklaarde, dat alleen de landschappen met een eenvoudig rustig lijnenschema hem blijvend hadden geboeid. Vele Hollanders verlangen naar bergstreken als naar het maximum van landschapschoon — en de grootste bewonderaars van landschappelijk schoon erkennen allen, dat de diepte van een landschap altijd verheffender werkt dan de hoogte. Het opbouwend klein zich voelen voor een hoog gebergte, wel, dat geeft den fijnvoelende ook een kilometers-ver zich uitbreidende horizon, en de natuur van Holland verrijkt ons zoo zonder ons te overweldigen, zonder het beklemmende gevoel, waardoor een berglandschap vele laaglanders onrustig stemt. De lijnen, waar ons Holland rijk aan is, zijn bovendien de schoonste in de natuur. Allereerst de horizontale, de standaardlijn voor alle relief, de meest flatteuse van alle achtergronden. Doordat de horizontale lijn zich in voor- en achtergrond telkens op de meest ongedwongen wijze herhaalt, is in ons land niets zoo klein of het kan in het landschap een grootschen indruk maken: een groot voordeel voor ons land met zijn geringe verheffingen en *even* schilderachtig als de werken der natuur, komt zoo ook het menschenwerk naar voren. Hutten, schuren en hekken accentueeren zoo bij ons met hun eenvoudig rustieke vormen de klassieke, rustige schoonheid van ons land.

Veelvuldig herhaalt zich in ons land ook de zwakgekromde booglijn, verschillende mooie wegkrommingen en schilderachtige bochten van slooten en plassen heeft Rembrandt ons zoo in zijn prenten weergegeven uit het landschap om Amsterdam, dat, waar we de stad ook uitgaan, nergens in natuur noch menschenwerk een doodelijke symmetrie vertoont.

Sommigen noemen dat landschap „saai”, en bij nadere verklaring doelen ze hiermede op den overvloed van rustige lijnen en tinten. Nu speelt echter juist de behoefte van het oog om uit te rusten een groote rol bij hetgeen ons in de natuur bevalt. Zoo werkt b.v. ook het langzaam veranderen van vergezichten en voorgrond als een ware ontspanning. Dat rustige van ons landschap schijnt mij in het opzicht der algemeene waardeering wel parallel te gaan met de „silence”, door Maeterlinck zoo hoog geprezen in zijn „Trésor des humbles”: kleine zielen verveelt ze, schrikt ze af, maar de diepste naturen is ze veelzeggender en boeiender dan welk geluid ook.

Zoo zijn onze heerlijk open landouwen alleen inderdaad saai en vervelend voor hen, wier oogen slechts reageeren op het druk geschitter van grover schoon.

Moeilijk is vaak het schoon van ons landschap in woorden te brengen; trouwens over het algemeen is een gladde pen, is zoogenaamde woordenrijkdom, van natuurschildering de ergste vijand; maar helaas ontbreekt in de rij van onze Noord-Nederlandsche litteratoren nog de Stijn Streuvels om de pracht van onze weilanden en wolkenluchten in meesterproza weer te geven. Wel heeft onze dichter Jan Prins in gebonden taal verschillende schoonheden van ons polderland mooi bezongen. —

Een groote algemeene bekoring van het Hollandsche landschap vormt de atmosfeer. Hoe durft eigenlijk nog één bewonderaar van ons landschap klagen over de vochtigheid van ons klimaat.

Het is juist door die bijna altijd iets vochtdragende atmosfeer, dat onze lucht de voorwerpen niet alleen omgeeft, maar ze doet schijnen als zelf van licht en lucht doordrongen, zoodat alle omtrekken zoo mooi bewogen zijn, zoo prachtig uitvloeien in de lucht zelf, en alles tot één toon samensmelt.

Nu missen we juist die schoonheid in Zuidelijke landen met droger afmosfeer, en het is een o. a. in de geschiedenis der schilderkunst zeer bekend feit, dat eerst na lang verblijf in het buitenland, deze en andere eigenaardige schoonheden van ons landschap, velen eerst recht tot bewustzijn kwamen. En de dikwijls zoo verwenschte groote regenkans van ons klimaat heeft op haar creditzijde onze verrukkelijke wolkenluchten en daarmede in verband onze indrukwekkendste zonsondergangen.

Aan dien voortdurenden strijd van zonnekracht en wolkenmassa's toch danken we de mooist denkbare tegenstellingen in onze

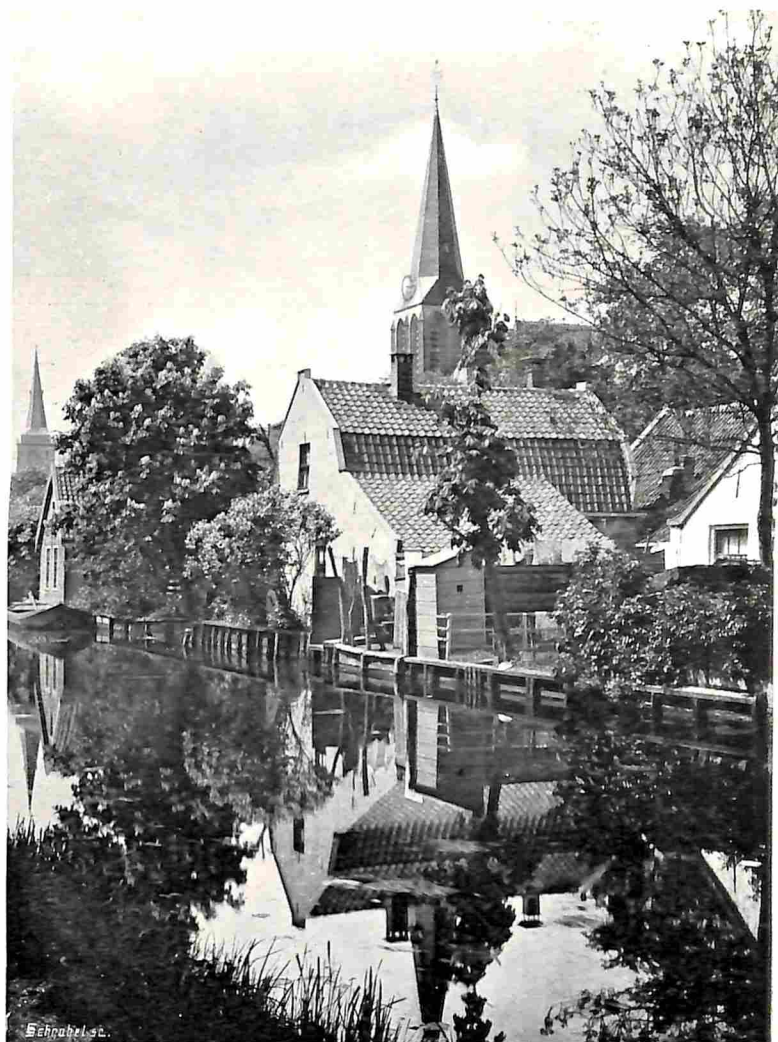

Foto Aug. F. W. Vogt.

DORPSGEZICHT TE ABCOUDE.

luchten, en is niet juist dit grootsche drama van zon en wolken door Rembrandt in zoovele van zijn prenten tot de schitterendste lichteffecten verwerkt o. a. in zijn beroemde ets van de Drie Boomen. Prachtig kan het er zoo bij officieel *leelijk* weer boven den Amstel, aan den Schinkel, over de Nieuwe Meer en het IJ uitzien, als losse wolken er door de lucht jagen, en die schoonheid verdubbeld wordt door de weerspiegeling in het water met breede stralende lichtstrooken. En zulke lichteffecten verzuimen nog altijd die Amsterdammers, die alleen op de schaarsche, officieel mooie, d. w. z. wolkenloze dagen buiten de stadspalen komen wandelen, terwijl vooral 's winters juist vele donkere mistige dagen de prachtigste zonsondergang geven.

Bij zulke zonsondergangen komen dan ook juist de kleine verheffingen aan onzen horizon tot sterk sprekende ragfijne silhouetjes strak en als geheel vervlakt te staan voor de grootsche beweeglijke lichtruimte er achter.

Hoe weinigen wandelen echter in een Kerstvacantie 's middags tusschen drie en vier uur eens naar het haventje van Buiksloot; daar zien we dan een groot deel van Amsterdam met zijn vele torens en daken een dergelijk reusachtig silhouet vormen tegen het verlichte Westen. 's Zomers geeft een avondtochtje naar Schellingwoude, op den terugweg vaak een dergelijk grootsch sloteffect.

J. M. STERCK—PROOT.

PAARDENVOLK.

Ets van Bauer.

Wien is hier Rembrandt in de ziel gedoken?
Hier waart een sober-pralend licht-en-donker,
In diepe krochten doolt het toongeflonker,
In menigvuldig tintenspel gebroken.

Des standaarddragers vastgeklemd de knoken
Omgrijpenforsch de schaft: een trotsche pronker
Heft hoog zich op 't wit ros, den licht-ontvonker,
Want in zijn glanzing is het licht ontstoken.

De banderollen in de bandelieren
Gaan fier geheven in hun zijden schijnen,
De trommen daav'ren en de pijpen fluiten.

Zoo gaan zij door de poort in edel zwieren,
Met schoon-gedragen zwenkingen van lijnen:
Het paardenvolk schrijdt door de poort naar buiten.

EDWARD B. KOSTER.

Foto Goedeljee & Lohmann.

DE BOERDERIJ MET DIRECTEURS-WONING, VAN TERZIJDE GEZIEN.

LANDGOED JOHANNA-HOEVE.

How beggarly appear arguments
before a defiant deed! W. W.

WIJ staan in het teken der ontginning, der cultivering van woeste gronden. Jaarlijks worden honderden hectaren met behulp van stoom, ossen of paarden geploegd. Ieder jaar worden nieuwe boerderijen gesticht, verrijzen tal van kleine bedrijven en

geschieden, de kwaliteit der producten wordt in het algemeen beter. Ten slotte laat het verschil zich terugdringen tot de kwestie of het gelukkiger is voor den mensch, en meer dienstig voor de nationale welvaart, arbeider te zijn of wel klein-bezitter met de risico daaraan verbonden. Toch men kan over dit vraagstuk denken zooals men wil, één ding wil ik hier vooropstellen, waarom het hier gaat, n.l. het grootbedrijf heeft op dit oogenblik het

groot nut dat het gebruikmakende van de nieuwste vindingen en meest moderne methoden, en met zijn staf van wetenschappelijke landbouwkundige ambtenaren, voorop gaat om de vaderlandsche landbouw in nieuwe bredere banen te leiden. De opvoedende kracht die er van deze groot-bedrijven uitgaat is werkelijk niet gering te schatten en de kleine boer die profiteert van het gratis deskundig advies dat de regering hem verstrekt overwint zijn achterdocht ten slotte door de aanschouwing van hetgeen deze groot-bedrijven presteeren.

De Hollandsche boer is buitengewoon achterlijk. Onze landbouw is nog zeer ouwerwetsch. Met den akkerbouw op de beste, vetste gronden redden wij het nog, de Groninger boer levert ons daarvan het bewijs, maar op ieder ander gebied staan wij nog ver achter. Wij hebben ons goede vee te danken aan onzen grond, niet aan onze voortvarendheid en fokkennis. Overal waar ons vee heengaait, presteert het in korten tijd minstens evenveel als hier te lande. Dit

is een groot gevaar. Duitschland, Amerika, Argentinië enz. hebben hunne groote kudden Hollandsch vee en nog weinige jaren en men heeft ons niet meer noodig, men heeft door strenge geduldige stamboekhouding ons voorbij gestreefd. Met den zuivel, landbouwwerktuigen, weide- en hooibouw ging het tot voor kort evenzoo, wij waren achter bij alle moderne landen met onze ontginning!

Naast de Staatsbemoeiing op landbouwgebied en het voortreffelijke werk der Nederlandsche Heidemaatschappij zijn het de moderne grootbedrijven die hier te lande zeer veel nut stichten. In het algemeen gelooft een Hollandsche boer aan geen

woorden, al zijn die nog zoo logisch, hij moet de daad meerdere malen zien en dan komt hij er soms toe zijn zoon ook iets te laten leeren en het later „ook eens te probeeren.”

Van een dergelijk groot-bedrijf zal ik het een en ander vertellen.

Reist men van Utrecht naar Arnhem, dan ziet men benoorden de lijn even voor het station Oosterbeek-Hoog golvende terreinen, bouw- en weilanden en een stuk van een groote boerderij. In 1908 was dit alles nog heide met hier en daar verstoven zand. Het klinkt haast ongelooflijk, maar nu liggen daar op een vroeger arm hoekje der mooie Vluwezoom meer dan 350 hectaren goed bouw- en weiland.

Het landgoed is eigendom van den heer G. van Mesdag te Hilversum, die het in 1908 overnam van de Hellingmanbouwmaatschappij, welke reeds enkele wegen en een groote Electrische Centrale aangelegd had, doch overigens alles nog woest had laten liggen.

In 1909 werden groote terreinen geploegd door de stoomploeg der Nederlandsche Heidemaatschappij, ieder jaar in eigen beheer groote stukken aan de heide ontruikt door eigen ossen en paarden, verder groote moderne stallen gebouwd enz. enz.

Foto Goedeljee & Lohmann.

NA HET SCHAFTUUR OP HET BINNENPLEIN DER BOERDERIJ.

enkele groote. De staatsbemoeiing op landbouwgebied heeft voornamelijk het oog op het bevorderen der klein bedrijven en zij is hierin gelukkig. Het nationaal grondbezit wordt meer en meer verdeeld in tal van kleine eigendommen die geleidelijk zeer intensief zullen worden om de bedrivers beter levensonderhoud te geven. Ook enkele grootbedrijven zijn echter ieder jaar ontstaan. Het is hier de plaats niet om geheel na te gaan welke voor- en nadeelen deze twee bedrijfsvormen tegen over elkaar vertoonen. In het algemeen is het kapitaal voor de groote bedrijven benodigd; in verhouding veel geringer dan dat voor klein bedrijven, de productie kan om deze reden en ettelijke andere goedkooper

Foto Goedeljee & Lohmann.

DE VARKENSSTAL.

Naast de theorie, naast de jonge wetenschap van den landbouw die ook hier te lande zijn groote voorgangers heeft, verrijst hier het feit, de daad na het woord.

En het is op dezen daad van den groot-industriël, zakenman, eigenaar van dit goed dat ik boven dit artikel doelde. Hoe schoon blijkt hier de alles-trotseerende daad!

De Directie van het landgoed, daarom verzocht, stond ons gaarne toe alles te bezichtigen en lichtte ons met de meeste bereidwilligheid in over alle onderdeelen van dit reuzenbedrijf.

Het goed is 873 H.A. groot en is geheel gelegen op hoogen zandgrond. De grondwaterstand is 12—16 M. beneden de oppervlakte. Van een opstijging van water van beneden af is dus geen sprake en de bouwgrond moet vochthoudend gemaakt worden door juiste bewerking, bemesting en afwisseling der verbouwde vruchten. Een groot gedeelte n.l. circa 350 H.A. is bezet met dennenbosch dat eertijds zonder eenige grondbewerking werd aangelegd door eenvoudige zaaing van dennenzaad op de barre heide. Het bosch is daarom vrij slecht en wordt voor een gedeelte opgeruimd, en de rest verbeterd door bijmenging met loofhout.

Ongeveer 350 H.A. is reeds ontgonnen en als men wandelt tusschen de golvende zeeën van prachtig groeiende rogge, langs uitgestrekte aardappelvelden en reusachtige groene weiden met glimmend gezond vee, dan staat men verbaasd over de gevorderde techniek die zulke wonderen in zoo korten tijd scheppen kan.

Hoofdverbouw is rogge en aardappels, terwijl wij verder konden bewonderen groote velden haver, mangelwortels, koolrapen, boonen, groenvoeder en zelfs gerst en tarwe! Eens in de vijf jaar worden op iedere akker lupinen verbouwd voor grondverbetering.

Als rogge verbouwt men origineel Petkuser zaad waarvan de oogst geheel als zaaizaad verkocht wordt. De aardappels zijn uitsluitend voor menscheijk verbruik en op dergelijke zandgronden is het bekend dat men fine kwaliteit kan verbouwen. Dat alles hier op groote schaal gebeurt leeren de cijfers. Men rekent dit jaar te oogsten ruim 20 wagons (van 10.000 K.G. ieder) aan rogge, bijna een half miljoen kilo stroo, 600.000 K.G. aardappels enz. enz. doch eene opsomming van cijfers is te droog om dit schoone bedrijf te schetsen.

Als bemesting maakt men gebruik van kunstmest ($\pm$ 80 wagons per jaar) en van vlinderbloemigen, lupinen en serradella. Vooral deze laatste verbouw is de groote steun van het geheele bedrijf. De stikstofvoorraad in den grond wordt door de lupinen zeer verrijkt en ook wordt de grond beter door het loof dat tot humus verteerd en zodoende de bodem vochthoudender maakt.

Voor de wandelaars in Augustus een schitterend gezicht, die reusachtige geelbloeiende lupinenvelden!

Eigenaardig is het dat men met aanvankelijk goed succes tarwe gebouwd heeft. Het klinkt haast ongelooflijk en alle bezoekers zijn dan ook zeer verwonderd op deze hooge gronden tarwe te zien. De verbouw geschiedt nog proefsgewijze maar de eerste resultaten zijn goed.

Nabij het station Oosterbeek-Hoog is in 1909 een groote boerderij gebouwd waarin stallingen voor vee, groote schuren enz.

Men fokt zuiver in het roodbonte Maas-Rijn-IJsselslag en in de koestal zagen wij tachtig melkkoeien van prima bouw, blijk gevende van het feit dat men ernstig tracht door de fokkerij dit slag te verbeteren. Een paar uitmuntende stieren werden voorgevoerd op de aardige ruime binnenplaats der boerderij. De koestal is modern ingericht met automatische drinkwater-voorziening, electrisch licht en veel licht en lucht, zonder overdreven luxe maar practisch en hygiënisch.

In een apart zuivelgebouw wordt de melk verwerkt tot boter, of wel als volle rauwe melk in flesschen getapt om als zoodanig naar Oosterbeek en Arnhem te worden afgeleverd.

In een groote schuur wordt met electrische drijfkracht meel gemalen, veevoer gebroken, stroo gesneden, haver geplet enz.

Foto Goedeljee & Lohmann.

EEN DER WONINGEN VAN VASTE ARBEIDERS.

Verder worden er jaarlijks circa 800 varkens gemest. Op de mestvaalt, eene groote overdekte plaats, liepen er een paar honderd bij elkaar, hetgeen een interessant schouwspel was, vooral toen deze dieren gevoerd werden.

Het brood voor personeel en paarden wordt er zelf gebakken in een ouderwetsche, eenvoudige bakoven, die gestookt wordt met de rommel van dood hout uit de bosschen.

In de paardenstallen is ruimte voor een twintigtal werkpaarden en wij waren juist tijdens ons bezoek in de gelegenheid te zien hoe dit legertje 's middags om half twee uittrekt naar 't werk.

Bij de electrische centrale waar een petroleummotor de kracht levert, is een smidse, waar zelf de landbouwwerktuigen, karren en wagens worden hersteld en de paarden worden beslagen, verder een lange loods met alle meest moderne landbouwwerktuigen, als locomobiel, dorschmachine en stroo-pers. Het graan wordt op het veld er naar toe gebracht en de machines leveren de korrels keurig gesorteerd in drie kwaliteiten netjes in de zakken en het stroo in pakken geperst met ijzerdraad gebonden. Technische wonderen die het grootbedrijf of de coöperatie zoover brengen kunnen!

Dan is er de timmermanswerkplaats en verschillende remises voor karren en wagens, tuigen, fietsen van de knechts enz. enz., en de boerenwoning waarin de bedrijfsboer met zijn gezin en vijftien knechts onder dak zijn.

Foto Goedeljee & Lohmann.

DE KOESTAL.

Foto Goedeljee & Lohmann.

PLOEGENDE EIFEL-OSSEN OP HET LANDGOED JOHANNA-HOEVE.

Naast de boerderij staat de directeurswoning met een verrukkelijk uitzicht over honderden hectaren bouwland.

Vlak bij station Oosterbeek-Hoog ligt het heerenhuis, verschooten tusschen prachtige oude dennen, voor in de oprijlaan de boekhouderswoning.

Groote boomgaarden en een moestuin van verschillende hectaren grootte leveren vruchten en groenten, een enorm hoenderpark waarin duizend kippen hun best doen elkaar te overtreffen in de kunst van het eieren leggen, een bijstand met vijftig kasten enz., alle nevenbedrijven in dit groote bedrijf, maar op zich zelf groot en intensief ingericht.

Een aparte boerderij is ingericht voor het fokken van varkens. Er naast liggen weiden waarin circa honderd zeugen graasden. In de binnenhokken kan men zich verlustigen in het dartel gespeel van talrijke biggen. Een proef werd genomen met kruising met een wilde zeug, welke proef voorloopig 'n goed resultaat gaf.

Van het station Oosterbeek-Hoog wandelt men in een uurtje over het landgoed naar station Wolfheze, waar eveneens enkele gebouwen van Johanna-Hoeve staan. Hier woont de opzichter, die met het dagelijksch toezicht op het werk buiten belast is. Een aardig schilderachtig huisje te midden van boomen. Dan staat hier een stal waarin zes paarden gestald zijn en een tiental ossen. Deze laatste dieren trekken enorm veel bezoek. Het zijn groote sterke werkdieren, geïmporteerd uit den Eifel. Zij ploegen de heide en trekken voor karren en wagens zeer zware vrachten. Het is een genot deze dieren te zien werken voor een zware ploeg, die de heide tot een diepte van soms 45 c.M. scheurt. Met rustige reuzenkracht volbrengen zij dagelijks dit groote werk! Aan de eene zijde de verre uitgestrekte heidevelden, aan de andere zijde de ruwe, bonkige aarde, die straks bemest en weer bewerkt de gouden schat der lupine zal dragen en de wuivende weelde der rogge.

Nabij het station Wolfheze staan eenige arbeiderswoningen en dat men op Johanna-Hoeve gaarne wat schilderachtig schoon bewaart, moge de afbeelding van een dier arbeiderswoningen getuigen, die wat verder af staat te midden van rijzige beuken en hakhout. De twaalf vaste arbeiders wonen alle in dergelijke huizen. Zij hebben een stuk land voor eigen gebruik ($\frac{1}{3}$ H.A.) en worden zodoende gehecht aan dit bedrijf, waarvan zij een levend-werkend onderdeel zijn. Zij gevoelen langzamerhand hoe zij mede een zwaren strijd strijden tegen de natuurlijke onvruchtbaarheid der verre velden om hun huis, en het is merkwaardig hoe deze arbeiders eertijds gewend aan het kleine armoedig gedoe op het zand, meer en meer gaan gelooven en vertrouwen op dezen grooten omvangrijken arbeid.

Midden op het landgoed treffen wij nog de schaapskooi aan en de schepers-

woning. Een paar honderd schapen halen nog van de heide en de restanten der bouw- en weilanden wat er van te halen is en leveren jaarlijks een groote hoeveelheid mest en hun wol.

Tenslotte vermeld ik nog in een uithoek van dit enorme land een groote schuur te midden van jonge weiden waar een groote koppel jongvee liep, en de magazijnen voor kunstmest.

Hetgeen het meest treft in dit reusachtige ontginningsbedrijf is de groote veelzijdigheid. Hier ontstaat om zoo te zeggen een ideaal gemengd bedrijf met bosch, bouwland, koeien, paarden, fokvarkens, mestvarkens, schapen, ossen, kippen, bijen, tuinbedrijf, zaaizaadveredeling, weiland, ontginning- en zuivelbedrijf. En dat alles op wetenschappelijke grondslag en practisch eenvoudig zonder zucht voor luxe en met ieder onderdeel weder zoo intensief mogelijk.

De talrijke bezoeken van landbouwverenigingen, landbouwscholen, cursussen enz. uit binnen- en buitenland getuigen dan ook van de buitengewone waarde van dit bedrijf voor de algemeene ontwikkeling der cultuur.

De leeken-wandelaars, zomergasten in een der schoonste oorden van ons land, Arnhem, Oosterbeek-Renkum genieten er van de rijke afwisseling en het drukke mooie werk en ik geloof dat er slechts weinigen zijn die de dood der heide betreuren zullen, ziende deze rijkdommen der cultuur en het algemeene voordeel op economisch gebied door werkverschaffing en verrijking van eertijds onvruchtbare velden.

Het is zeker dat vele landbouwers met aandacht de ontwikkeling van dit groote bedrijf gadeslaan en het is niet alleen uit dankbaarheid voor de bereidwilligheid van eigenaar en Directie om mij en zoovele andere bezoekers met uitstekend geleide alles te laten zien, dat ik eindig met de wensch dat de wisselvallige invloeden van het weder waaraan iedere boer bloot staat, zoodanig zullen zijn dat dit bedrijf vooral de eerste, nog zoo moeilijke jaren, daarvan zoo weinig mogelijk schade moge onder- vinden.

PLANTENOOGEN.

DR. HABERLANDT van het Botanisch Instituut te Graz stelde vast, dat de cellen aan den buitenkant der bladeren bij enkele planten bolvormige spiegelvlakken vormen, gelijkend op het samengestelde oog der insecten. Zooals men weet bevat het laatste talrijke facetten, dat van een vlieg bv. 4000, van sommige vlinders zelfs 17000. Haberlandt fotografeerde met een daartoe vervaardigd toestel

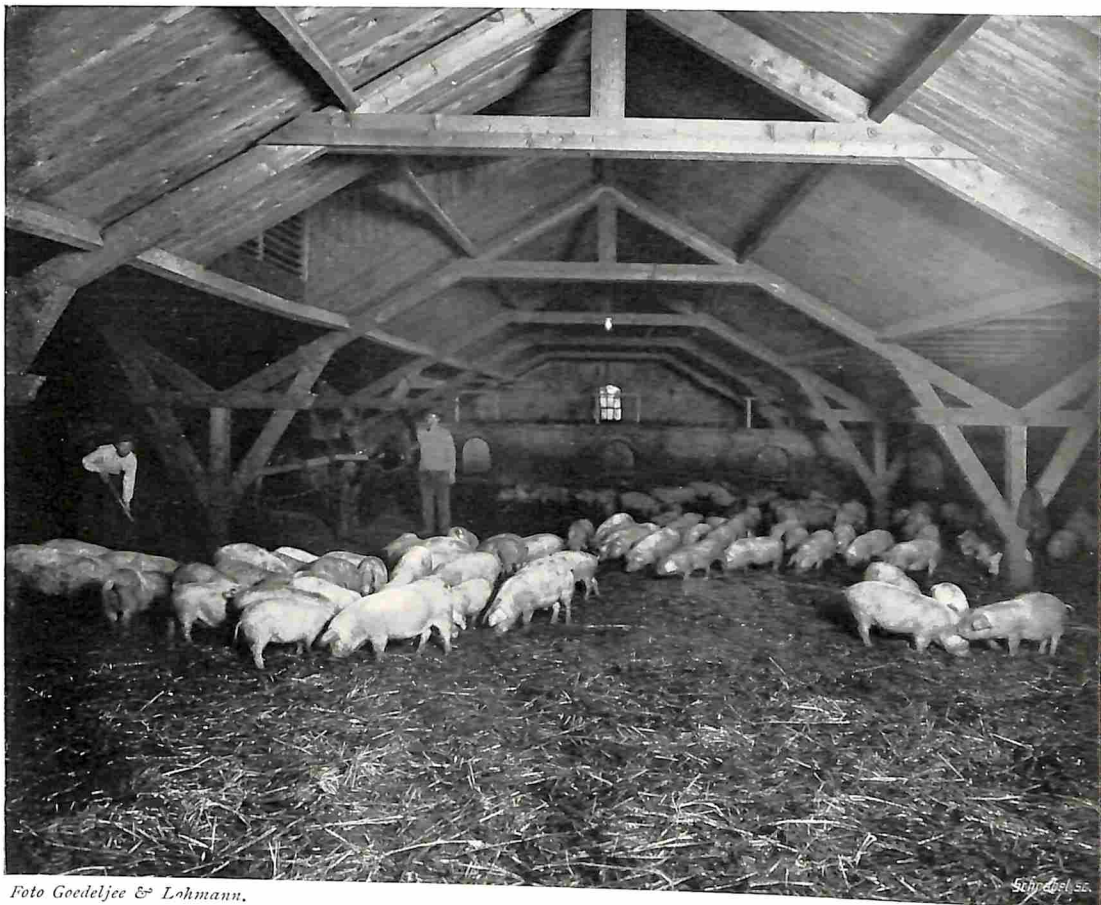

Foto Goedeljee & Lohmann.

OVERDEKTE MESTVAALT MET LOOPVARKENS.

die bladhuidcellen en zijn clichés toonen in elk gebogen vlak duidelijke spiegelbeelden van voorwerpen, gedurende de opname op verschillende afstanden van het blad gelegen. De proeven slaagden met bladeren van een Egyptische vijg, van een Noorsche esch en een Peruaansche berenklaauw. Wetenschappelijk wordt de conclusie van Haberlandt in twijfel getrokken, als zouden tal van planten met gezichtsvermogen begaafd zijn en de geleerde geeft dan ook alvast toe dat van bewust zien geen sprake is. Als het bosch nu ook al oogen krijgt, is voorzichtigheid geraten, zouden we zeggen, want de dagen van Walther von der Vogelweide schijnen voorbij te zijn, waarin de jonkvrouw na een boschavontuurtje zingen kon:

O! wollte doch keiner,
Was wir trieben
Erfahren je, nur er und ich
Und ein kleines Vögelein;
Das wird wol verschwiegen sein!

G.

Dieren in de primitieve en oude kunst.

Voor eenige jaren publiceerde Charles Aitken een overzicht der verschillende wijzen, waarop de dierenwereld in kunstvormen verbeeld werd. Deze

artikelen verdienden ook daarom alle aandacht, wijl er het verband in werd aangegeven tusschen het leven der menschen en hunne kunstzinnige uitingen met de hen omringende medeschepselen als motieven.

Dieren, zei Aitken, zijn altijd mooi, zelfs wanneer de soorten zich gewijzigd hebben in tammen staat of daar soms deerlijke verminkingen ondergingen. Zij moeten wel allereerst de aandacht getroffen hebben van den kunstenaar, die de schoonheid der hem omringende dingen vastleggen wilde. Het is niet meer dan natuurlijk, dat door alle eeuwen heen de mensch zich tot zijn kunstuitingen liet inspireeren door de mooie vormen, bewegingen en standen der dieren.

Zoodra de primitieve mensch zich kon verheugen in het eerste, rustige bezit, op de natuur veroverd in den strijd om het bestaan, ontwaakte bij hem de behoefte om zich met de eerste weelde te omringen, bestaande in versiering, van eigen lief bezit en eigen omgeving.

De vóór-historische rendierjagers versierden hunne primitieve gereedschappen en wapenen, zelfs de wanden hunner holen-woningen, met ingekraste schetsteekeningen, afbeeldingen van de dieren, waarop zij jacht maakten of die hen tot voedsel verstrekten. Rendier, mammoth, oeros en zalm werden met tref-fende juistheid weergegeven; de simpele lijntekeningen vertoonen vaak een verwonderlijk goede waarneming van de karakteristiek der afgebeelde dieren. Het werk dezer kunstenaars, levend in tijden zoo ver achter ons, dat men evengoed van 20.000 als van 100.000 jaren geleden spreken kan, vond eerst gelijkwaardige voortzetting in dat der betrekkelijk moderne Japanners, die de natuur der dieren in volle waarheid en bekoorlijkheden uitbeeldden.

Tot het weergeven van dieren vormen schijnen bij de verschillende primitieve rassen bepaalde redenen aanleiding te hebben gegeven, hoewel deze vaak vermengd voorkomen.

Allereerst bestaat het eenvoudige, instinctieve genot, dat den waren kunstenaar er toe brengt de vormen der hem omringende dingen en de in schoonheid bewegende wezens liefdevol waar te nemen en af te beelden. Zuivere voorbeelden daarvan vindt men in de versieringsmotieven der Eskimo's, in de Assyrische muurschilderingen en in zoovele stillevenen of jachttafereelen uit later dagen.

Daarnaast gaf het breede gebied van het totemisme aanleiding tot het afbeelden van dieren. Verschillende wilde volksstammen achten zich door bloedverwantschap verbonden aan een of andere diersoort, welke daardoor in abstractie tot symbolisch kenteeken, tot beschermenden geest van heel hun stam werd verheven. Deze denkwijze bestond vrijwel overal ter wereld; Zuidzee-eilanders, Dajaks en Indianen van Centraal- en Noord-Amerika bezitten haar nog, ook speelde zij bij de dierenvereering der oude Egyptenaren een groote rol.

Het voorkomen van dierenafbeeldingen in de heraldiek is een overblijfsel van totemisme; de helmpluim in het wapen verbeeldt het totemteeken van een bepaalde familiegroep en symboliseert de geestelijke verwantschap van het geslacht tot de eigenschappen van het aangenomen totem-dier.

Een derden grond vond het afbeelden van dieren in bijgeloovige of welgevestigde godsdienstige overwegingen. De wilde denkt de hem vijandige, verscheurende dieren gunstig te stemmen door hun afbeeldingen in zijn „omen-kleed" te weven; door vrees gedreven en uit behoefte om de gevreesde macht der roofdieren van zich af te wenden zijn eenvoudige zielen er vaak toe

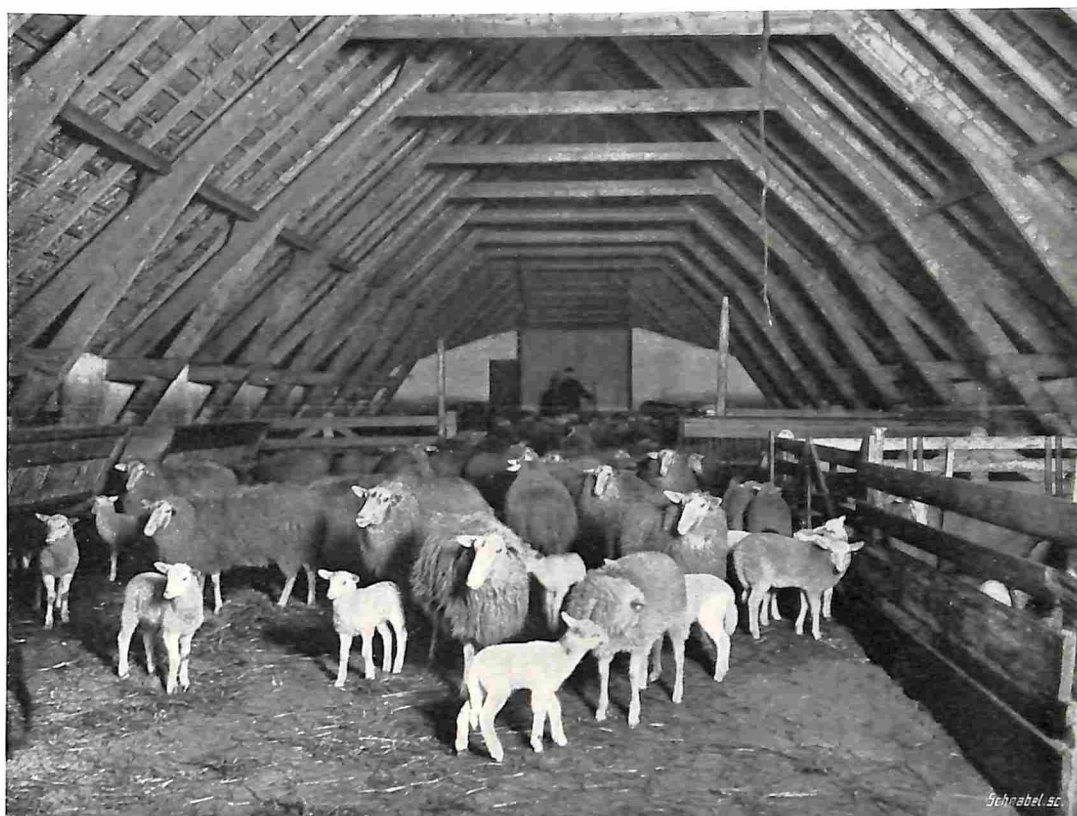

Foto Goedelye & Lohmann.

LANDGOED JOHANNA-HOEVE. SCHAPEN MET LAMMEREN.

gekomen hun natuurlijke vijanden tot vereeringsvoorwerpen te maken, waaruit b.v. de slangen-aanbidding, der Nagas in Britsch-Indië te verklaren is.

In godsdienstvormen heeft ook de priesterschap meermalen wijding verleend aan bepaalde diersoorten om die te beschermen of andere in den ban gedaan, al naar ze van groote waarde of nadeelig waren voor het welzijn des volks. Zoo werd de koe in Indië heilig verklaard, niet om bijzondere eigenschappen van dit dier, doch wel om de meerdere waarde, welke zij tot landbouwdoeleinden, dus in de productie van voedingsmiddelen in 't algemeen bezat, dan wel als gereed consumptie-artikel in een land, waar dichte bevolking en hongersnood samengingen. Het is ook zeer waarschijnlijk, dat de vereering der katten in Egypte, de graanschuur der Oude Wereld, voortkwam uit soortgelijke nuttigheidsoverwegingen, welke tot bescherming leidden dezer verdelgers van het ongedierte, dat zich met graan voedt. En wie weet, in hoeverre ook de voor-historische menschen bij het afbeelden hunner dieren door eerbied en vereering gedreven werden, want schier overal vindt men de drie genoemde aanleidingen tot dierenafbeelden vermengd optreden.

Opmerkelijk is, dat er een stilstandperiode van vele duizenden jaren geweest moet zijn in de dierenplastiek. De afbeeldingen der rendierjagers zijn zoo oud als de versteende overblijfselen van den mammoth en daarna kent onze kunsthistorie geen dierenafbeeldingen meer vóór die der beschavingen van de Assyriërs in de rivierdalen van Eufraat en Tigris en die der Egyptenaren in het Nijlbecken. Men moet wel veronderstellen dat toen soortgelijke invloeden werkzaam waren als die, welke alweer duizenden jaren later de godsdienstige volgelingen van Mahomed er eeuwenlang toe brachten zich bij ritueel verbod van dierenuitbeelden en het toepassen van diermotieven in sierkunst te onthouden.

Het kenmerkende onderscheid tusschen de dierenplastiek van Assyriërs en Egyptenaren verhoudt zich als kracht tot bekoorlijkheden. De helden- en koningenvereering der eersten toch kon zich niet beter uiten dan door hun grooten af te beelden in den kamp met geduchte roofdieren. In de zacht albasten Assyrische friezen ziet men de spieren der wilde beesten overdreven voorgesteld, de lichaamsvormen verbreed, alles om geweldige kracht aan de geschilderde dieren bij te zetten.

De Egyptenaren daarentegen verlengden hunne dierfiguren, lieten de slanke elegantie der lijnen meer op den voorgrond treden. Allerlei dieren werden als attributen en rijdieren hunner goden voorgesteld, waarbij echter conservatisme al spoedig de afbeeldingen tot schabloon maakte, wat aan den indruk van het levende in die kunstuitingen schade deed.

De goden der Grieken hadden menschenlijke gedaanten en hoewel de dierenplastiek onder Helleensche beschaving vooral als versieringsmotieven op vazen, munten en metalen vaatwerk ruim werd beoefend, kan men naast de perfectie, waarmee het menschenlijke lichaam werd uitgebeeld, niet op een zoo hoog staande waarneming en verbeelding van dieren vormen wijzen. De schoonste voorbeelden daarvan, zooals de wondermooie bullen op de gouden bekens, welke in 1886 bij Sparta ontdekt werden, behooren tot zeer vroege Grieksche beschavingsperioden (2000—1500 v.C.), waarin men Egyptische kunstinvloeden nog aannemen moet. Er is een besliste teruggang aan te wijzen in de Grieksche dierenplastiek der latere eeuwen, waaruit b.v. beelden van olifanten en leeuwen tot ons gekomen zijn, die meer traditioneel dan wel

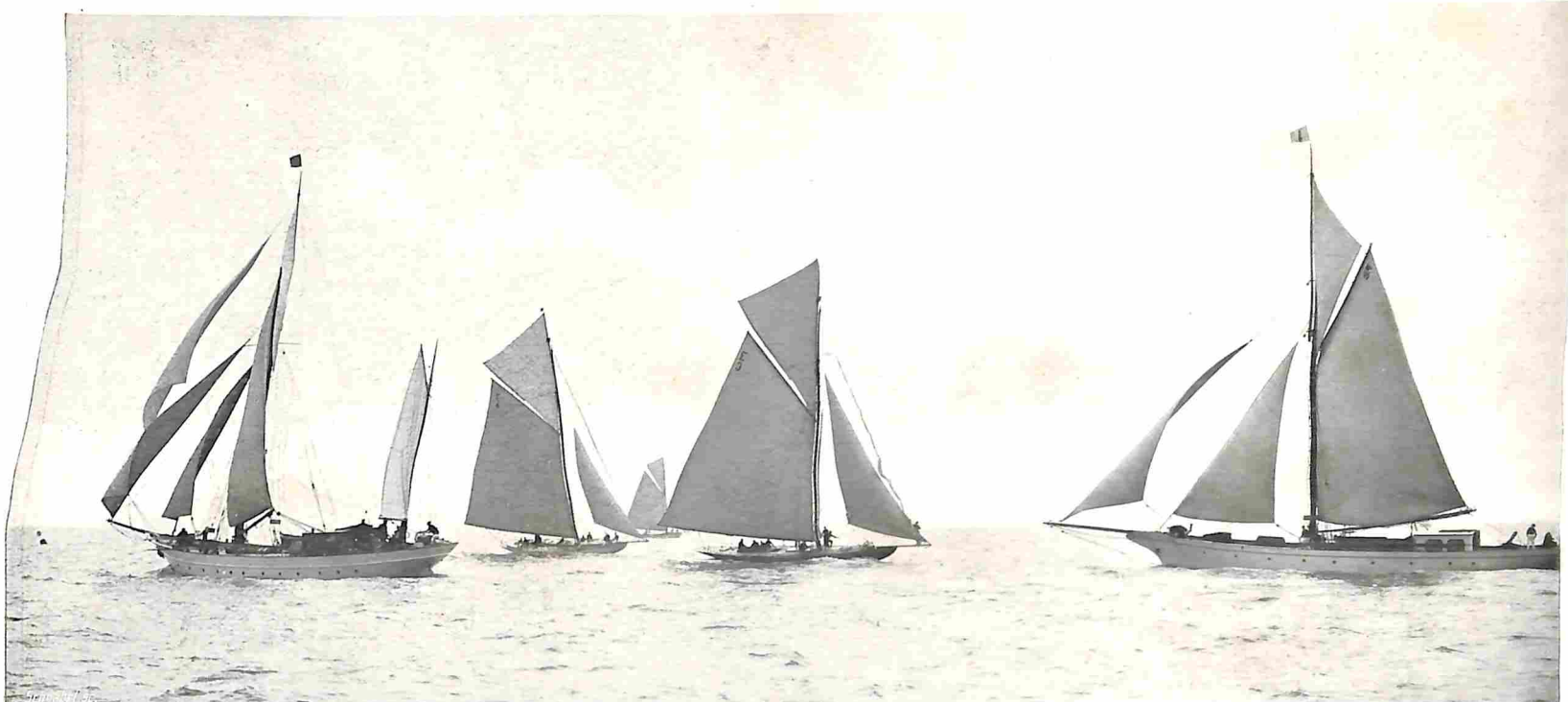

Foto E. van Elfrinkhoff.

DE ZEILWEDSTRIJD DER KON. NED. ZEIL- EN ROEIVEREENIGING OP DE ZUIDERZEE (RICHTING DE KNAR),
VAN VRIJDAG 30 AUGUSTUS L.L.

VAN LINKS NAAR RECHTS: „QUO VADIS”, EIGENAAR H. VAN WAVEREN, TE HAARLEM; „DAVO III”, EIGENAAR MR. M. C. VERMEER, TE DEVENTER; „ISLA II”, EIGENAAR G. W. LANS, TE ROTTERDAM; „NIRVANA”, EIGENAAR J. M. VON BERNUTH, TE ANTWERPEN. DE TWEE BUITENSTE ZEILJACHTEN ZIJN VOORZIEN VAN BOOTMOTOREN, DE TWEE MIDDELSTE BEHOOREN TOT DE 12 M. KLASSE.

naar een levend gezien model gevormd blijken, terwijl naast heel mooie friezen uit Xanthos van 550 v.C., met uit naturalistisch oogpunt zeer goede hoenders versierd, b.v. de bekende paarden van het Parthenon (435 v.C.) van gebrekkige waarneming der loopbewegingen dezer dieren getuigen.

De Romeinen maakten heel veel toepassing van diermotieven in hun sierkunst, en wel zeer algemeen bij mozaïek-ontwerpen voor betegelde vloeren en muren. Ook de zich ontwikkelende, meer realistische landschapschilderschool gebruikte dieren als stoffen of als onderwerp, zooals b.v. in afbeeldingen der Orpheus-legende, waar deze de dieren met zijn muziek bedwingt.

Werden vele uitingen der Romeinsche kunst ook beheerscht door Grieksch invloed, voorbeelden van eigen geziene, oorspronkelijke dierenbeelden ontbreken geenszins. Het nieuwe realisme, op Italiaanschen grond geboren, uitte zich het schoonste in menselijke borstbeelden, die den praal en roem van Rome's grootheid verkondigden; het ruitersandbeeld van Marcus Aurelius en de beroemde Florentijnsche ever door Pietro Tacca zijn daar om te bewijzen, dat de Romeinen ook in dierenplastiek schoone kunst hebben gewrocht.

G. DE GRAAF.

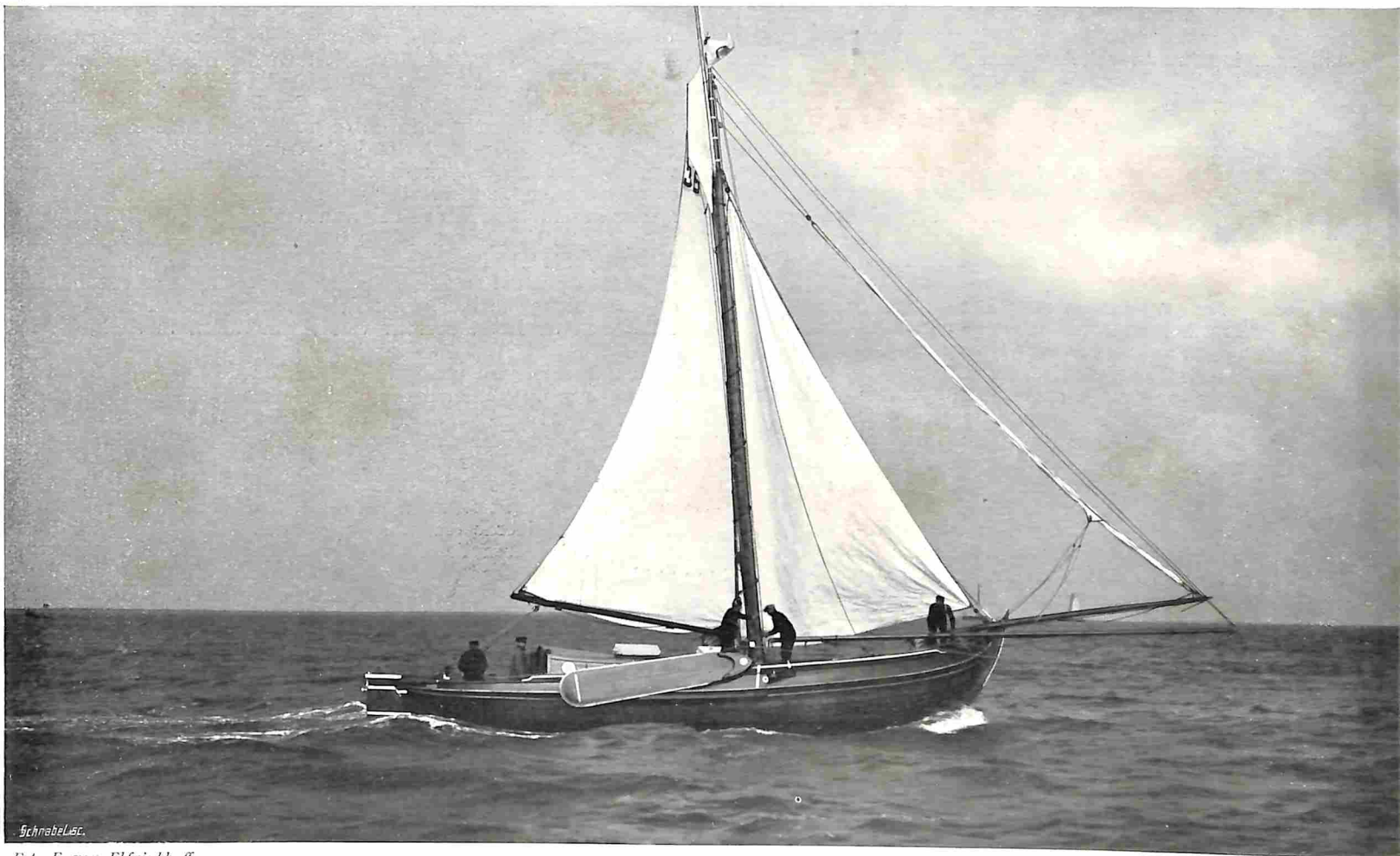

Foto E. van Elfrinkhoff.

DE ZEILWEDSTRIJD DER KON. NED. ZEIL- EN ROEIVEREENIGING OP DE ZUIDERZEE (PAMPUS), VAN ZONDAG
1 SEPTEMBER L.L.

DE BOTTER „BRANDARIS”, EIGENAARS P. E. TEGELBERG EN E. DEN TEX, TE AMSTERDAM.